

ПРИРУЧНИК

ЗА РАД ИНТЕРРЕСОРНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА
ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ
ИЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ И УЧЕНИКУ

Република Србија
Министарство просвете
Министарство рада и социјалне политике
Министарство здравља

ПРИРУЧНИК

за рад интерресорне Комисије за процену потреба за пружањем додатне
образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику

Аутори:

Владан Јовановић
Валентина Завишић
Снежана Лазаревић
Милена Јеротијевић

Београд, децембар 2010. године

ПРИРУЧНИК

за рад интересорне Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику

Аутори:

Владан Јовановић

Валентина Завишић

Снежана Лазаревић

Милена Јеротијевић

Издавач:

Министарство просвете Републике Србије

Немањина 22-26, Београд

www.mp.gov.rs

Лектура и коректура:

Славица Иветић

Дизајн:

Наташа Ковачевић

Тираж:

5.000 примерака

ISBN 978-86-7452-040-6

Штампа:

Colorgrafx, Београд

ПРОЈЕКАТ
ПРУЖАЊЕ
УНАПРЕЂЕНИХ УСЛУГА
НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Штампање ове публикације обезбеђено је у оквиру пројекта „Пружање унапређених услуга на локалном нивоу - DILS” који реализује Министарство просвете, средствима Светске банке/Међународне банке за обнову и развој, IBRD Зајам број 7510 YF.

Увод	7
Интерресорна Комисија	9
Процена потреба детета	14
Мишљење чланова Комисије	19
Мишљење Комисије и индивидуални план подршке	32
Реализација и евалуација индивидуалног плана подршке	36
Евиденција и извештавање	37

Анекси	41
---------------------	-----------

Анекс 1: Образац бр. 1 Захтев/иницијатива Комисији за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику за покретање поступка процене

Анекс 2: Образац бр. 2 Мишљење члана Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику

Анекс 3: Образац бр. 3 Мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику

Анекс 4: Стратешка опредељења

Анекс 5: Системи подршке деци са сметњама у развоју

Системске промене и стратешка опредељења Србије ка **развоју инклузивног друштва** довеле су до значајних промена у приступу остваривања потреба и права деце из осетљивих друштвених група. Акценат је стављен на **сагледавање потреба сваког детета и проналажење начина и пружања подршке** за обезбеђивање пуне укључености, односно остваривања права детета.

Реч инклузија значи „укљученост“ и користи се, у ширем смислу, да означи **процесе укључивања у живот заједнице маргинализованих и искључених група**, а у ужем смислу, њихово укључивање у процес образовања.

Циљ инклузивног образовања је уклањање свих видова баријера и дискриминације које би се односиле на пол, националну припадност, верско и социо-економско порекло, сметње у развоју и инвалидитет, здравствено стање или било које друго лично својство појединца.

Доношењем Закона о основама система образовања и васпитања¹ у августу 2009. године, у Републици Србији су створени услови да се кроз системску и институционалну подршку омогући успешно укључивање и напредовање сваког детета у процесу образовања. У том смислу, једна од најважнијих активности, а на основу чл. 98. овог Закона јесте доношење Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику² (у даљем тексту: Правилник).

У изради овог Правилника учествовали су Министарство просвете, Министарство здравља и Министарство рада и социјалне политике. Доношењем овог Правилника престао је рад Комисија за разврставање деце ометене у развоју и формиране су нове интерресорне комисије (у даљем тексту: Комисија). У њиховој надлежности је процена потреба за додатном подршком која појединачном детету треба да обезбеди услове за развој, учење и равноправно учешће у животу заједнице.

¹Службени гласник Републике Србије, бр. 72/2009.

²Службени гласник Републике Србије, бр. 63/2010.

Према *Закону о основама система образовања и васпитања* (ЗОСОВ), у први разред основне школе уписује се **свако** дете које до почетка школске године има најмање шест и по, а највише седам и по година (члан 98. став 1). Једном броју деце **неопходна је додатна подршка**, како би се отклониле препреке и обезбедило њихово укључивање и напредовање током образовног процеса.

Деци се, услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога, пружа додатна подршка у образовању, здравству или социјалној заштити.

Зашто је овај Приручник настао и коме је намењен?

У процесу стварања услова за реализацију права деце из осетљивих група, нова законска решења донела су и нову улогу Комисије.

Приручник за рад интересорне Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету (даље: Приручник) јесте својеврсни водич који стручњацима ангажованим у Комисији треба да помогне у примени **Правилника**, као и да обезбеди информације неопходне за квалитетан рад.

Приручник је намењен и органима локалних самоуправа како би свој рад ускладили са законским новинама у овом подручју. Стручна јавност, родитељи, институције које припадају релевантним секторима, као и шира јавност, такође ће бити заинтересовани за деловање Комисије, а Приручник им пружа основне информације.

Улога Комисије

Сваки члан Комисије у оквиру система који представља **процењује потребе за подршком и додатним облицима подршке** деци из осетљивих група.

Чланови Комисије заједно предлажу **индивидуални план подршке** за дете који представља предлог мера, активности и услуга које су неопходне за квалитетан развој, образовање, живот у породици и заједници.

Подршка подразумева разноврсне и умрежене сервисе и услуге у оквиру локалне или шире заједнице, које држава обезбеђује за све своје грађане и грађанке и на тај начин омогућава равноправно учешће и остваривање права.

Додатна подршка обухвата образовне, здравствене и социјалне услуге које се пружају детету како би му омогућиле пуну друштвену укљученост и напредовање.

Додатна подршка односи се на права и услуге које детету обезбеђују превазилажење физичких и социјалних препрека ка несметаном обављању свакодневних животних активности од значаја за укључивање у образовни процес, живот у заједници и успешно напредовање³.

Састав Комисије

Комисија има три стална и два повремена члана.

Стални чланови Комисије су:

- ✓ представник система здравствене заштите (педијатар);
- ✓ представник образовно-васпитног система (школски психолог);
- ✓ представник система социјалне заштите (стручни радник на пословима социјалног рада).

³Члан 3. Правилника.

Именовање и разрешење сталних чланова Комисије

Сталне чланове Комисије именује скупштина јединице локалне самоуправе, на заједнички предлог општинске управе за области образовања, здравља, социјалне и дечје заштите, као и на основу мишљења установе из које долази стални члан Комисије. Скупштина јединице локалне самоуправе може да именује заједничку Комисију за две или више малих општина. Комисија има председника кога бира из реда сталних чланова⁴.

Иако у Правилнику нема одредбе о разрешењу сталних чланова Комисије, по општим правним принципима, за разрешење се примењују норме којима се уређује именовање чланова Комисије. То значи да је за разрешење сталних чланова Комисије надлежна Скупштина јединице локалне самоуправе, а одлуку доноси на заједнички предлог управе за области образовања, здравља, социјалне и дечје заштите.

Правилником који усваја скупштина јединице локалне самоуправе, може се утврдити рок на који се именују стални чланови Комисије, као и услови за њихово разрешење пре истека рока на који су именовани. Неки од разлога за превремено разрешење могу да буду:

- ✓ захтев сталног члана Комисије за разрешење,
- ✓ необављање или неодговорно обављање послова у својству сталног члана Комисије,
- ✓ недолазак на три састанка Комисије заредом или на пет састанака у року од годину дана,
- ✓ престанак радног односа у установи у којој ради стални члан Комисије.

Повремени чланови Комисије могу да буду:

- ✓ представник здравствене заштите (изабрани лекар или лекар специјалиста);
- ✓ представник образовања (васпитач, наставник разредне наставе, одељенски старешина, предметни наставник или стручни сарадник запослен у образовној установи коју дете похађа);
- ✓ представник социјалне заштите (стручни радник из установе социјалне заштите, водитељ случаја, представник установе социјалне заштите у коју је дете смештено и др.).

⁴Члан 7. Правилника.

Повремени чланови Комисије су стручњаци који добро познају дете и породицу. Они треба да омогуће да дете буде комплетно сагледано у оквиру различитих природних животних ситуација, а не само на основу једног или неколико прегледа или опсервација. Они знају препреке и тешкоће с којима се дете сусреће у природним животним ситуацијама и знају подручја у којима треба пружити подршку да би се оптимализовао развој детета и његово укључивање у живот – у вршњачку групу и заједницу. Из којих ће система долазити повремени чланови Комисије, зависи од сваке конкретне ситуације и потреба детета, односно од тога из којих система је детету потребна највећа подршка.

Избор повремених чланова Комисије

Координатор у првом контакту са родитељима/старатељима (даље: родитељ) и предлагачима прикупља релевантну документацију и сазнаје од њих који су професионалци и из којих служби највише имали контаката са дететом и имају најбољи увид у чињенице, околности и потребе детета. Ове податке координатор Комисије прослеђује председнику Комисије.

Председник Комисије, уз консултације са свим сталним члановима Комисије и у комуникацији са координатором и родитељима утврђује из којих система је детету потребна највећа подршка, и доноси одлуку о избору два (у изузетним ситуацијама три) повремена члана Комисије, представника различитих система. Координатор прибавља сагласност предложених професионалаца за избор за повремене чланове Комисије. У складу са одлуком председника Комисије о избору повремених чланова Комисије у сваком конкретном случају, обавештава изабране о томе и обезбеђује им све потребне информације и документацију неопходну за рад у Комисији.

Координатор

Координатор Комисије је лице запослено у општинској, односно градској управи, које је актом о систематизацији послова одређено да пружа стручну и административно-техничку потпору Комисији. Он **учествује у раду Комисије, али без права одлучивања.**

Координатор Комисије омогућава рад Комисије тако што:

- ✓ обезбеђује уредан захтев и комплетну документацију,
- ✓ прикупља неопходне информације за избор повремених чланова Комисије,
- ✓ обезбеђује сагласност потенцијалних повремених чланова Комисије и прослеђује их председнику Комисије,
- ✓ обавештава повремене чланове Комисије о њиховом избору,
- ✓ доставља члановима Комисије све потребне информације и документацију,
- ✓ у сарадњи са председником, заказује састанке Комисије,
- ✓ стара се о роковима и прикупља појединачна мишљења чланова Комисије, и доставља их председнику,
- ✓ доставља родитељима и предлагачима примерак попуњеног Обрасца број 3,
- ✓ прима приговор на мишљење Комисије,
- ✓ заказује састанак Комисије и родитеља, ради преиспитивања мишљења Комисије по приговору, у сарадњи са председником,
- ✓ обавештава родитеље и предлагача о одлуци Комисије по приговору, достављањем примерка модификованог Обрасца број 3,
- ✓ прикупља извештаје чланова Комисије који прате ефекте реализације индивидуалног плана подршке, и доставља их председнику,
- ✓ упућује извештаје о раду и другу документацију надлежној општинској или градској управи, као и министарствима,
- ✓ води евиденцију и документацију о раду Комисије.

Председник Комисије

Комисија бира председника из реда сталних чланова. Стални члан Комисије изабран за председника, има сва права и обавезе које му по Правилнику припадају као члану Комисије, с тим што има додатну улогу у управљању радом Комисије:

- ✓ информише родитеље о поступку процене, начину рада Комисије и могућим додатним прегледима и опсервацијама,
- ✓ доноси одлуку о избору повремених чланова,
- ✓ пружа информације родитељима о праву да у процес процене укључе особу од поверења,
- ✓ уколико постоји потреба, обезбеђује детету или родитељу преводиоца за матерњи или знаковни језик,
- ✓ стара се да се током целог процеса процене забележи мишљење свих учесника, а посебно родитеља и детета,
- ✓ припрема материјал за заједнички састанак на коме ће бити донето мишљење Комисије и предлог индивидуалног плана подршке, обједињавањем мишљења појединачних чланова која добија од координатора Комисије пре састанка,
- ✓ стара се о роковима за доношење мишљења Комисије и предлога индивидуалног плана подршке,
- ✓ руководи састанком Комисије приликом доношења мишљења Комисије и предлога индивидуалног плана подршке,
- ✓ родитељима и детету додатно образлаже мишљење Комисије и предлог индивидуалног плана подршке,
- ✓ обавештава родитеље да могу да потпишу сагласност на заједничко мишљење и предложени индивидуални план подршке и о законском року за давање те сагласности,
- ✓ обавештава и пружа информације родитељима о праву на приговор на мишљење и предлог индивидуалног плана подршке,
- ✓ руководи састанком Комисије приликом преиспитивања мишљења по приговору,
- ✓ одговоран је за извештаје о раду Комисије надлежној општинској или градској управи и министарствима.

Принципи у поступку процене

Принципи рада Комисије у поступку процене јесу⁵: 1) поштовање достојанства и индивидуалне самосталности, укључујући слободу сопственог избора; 2) уважавање разлика и њихово прихватање као дела људске разноликости; 3) забрана дискриминације; 4) поштовање права деце из осетљивих група на очување свог идентитета; 5) обезбеђивање пуне укључености у образовни систем и квалитетно напредовање.

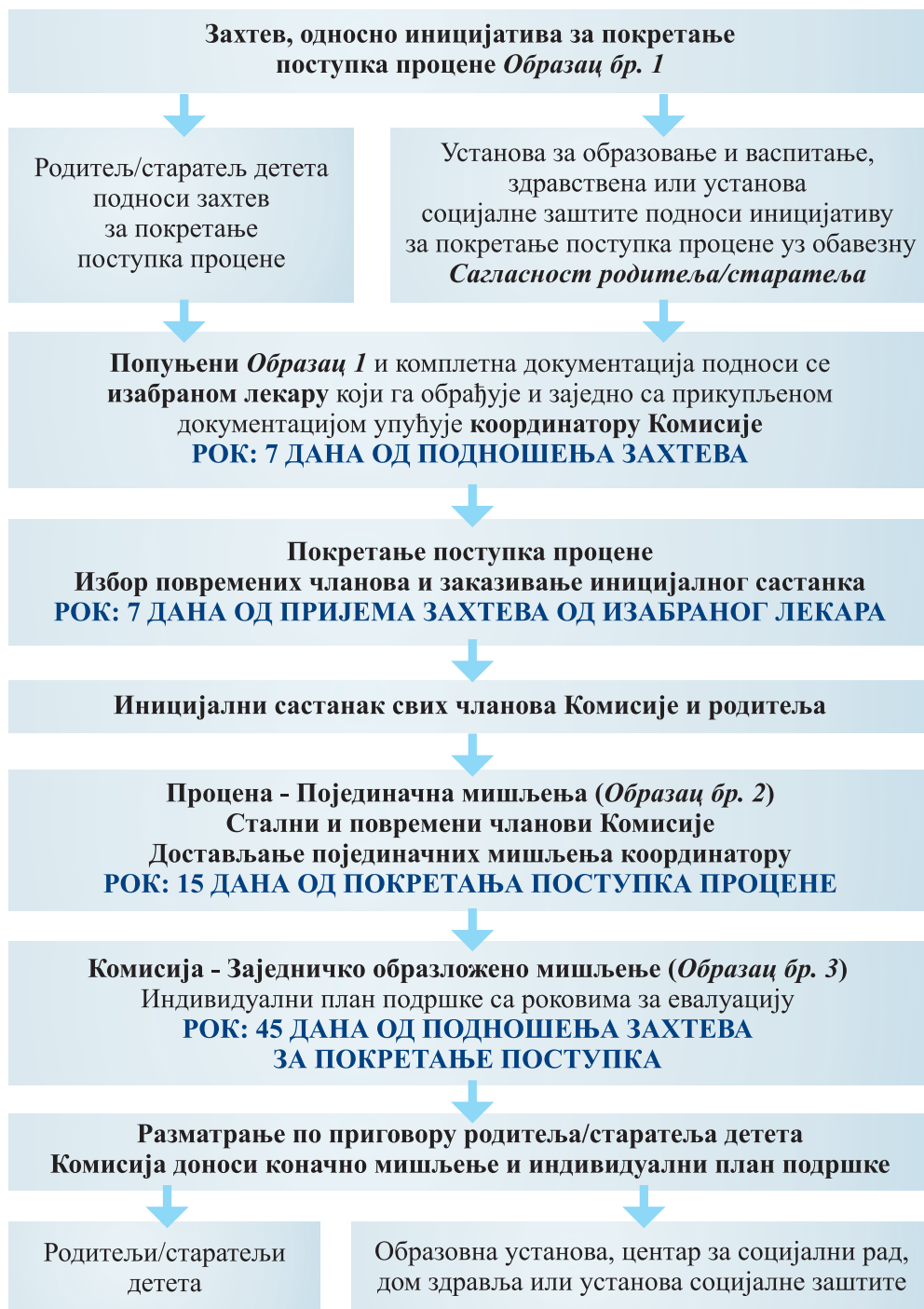
Како се остварују ови принципи

У поступку процене потреба за пружањем додатне подршке, Комисија посебно мора да обезбеди:

- ✓ да се опсервација детета обави у за њега безбедном, пријатном и природном окружењу: вршњачкој групи, одељењу, породици и сл. Опсервација у вртићу или школи врши се у вршњачком окружењу, а не издвојено из групе;
- ✓ да се опсервација врши дискретно;
- ✓ да се током поступка процене поштује приватност детета и породице;
- ✓ да су инструменти за процену и други материјали који се користе у поступку процене прилагођени, непристрасни и да дају веродостојне податке;
- ✓ да су поступак и резултати поступка процене усмерени на превазилажење препрека за развој детета;
- ✓ да су поступак, инструменти за процену и други материјали одабрани и примењени на језику који дете најбоље разуме (матерњем језику и/или знаковном језику, Брајевом писму) или коришћењем детету прилагођеног начина комуникације;
- ✓ да родитељ (старатељ) детета или особа од поверења може да буде присутна све време током поступка процене;
- ✓ да се поступак процене одложи уколико је дете узнемирено или болесно и договори нов термин за процену.

МАПА ПРОЦЕСА

Поступак процене

Процена потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику јесте вођен и организован процес прикупљања података, који треба да пружи комплетну слику о детету, његовим јаким странама и тешкоћама, као и слику о окружењу, у коме дете и његова породица наилазе на препреке и подршку у процесу реализације својих права. Процена се заснива на целовитом и индивидуализованом приступу. Циљ процене је израда индивидуалног плана подршке за дете.

Процес процене се одвија уз активно учешће и сарадњу детета, родитеља и чланова Комисије.

Током процене потреба за пружањем додатне подршке детету, чланови Комисије користе начине процене, терминологију и класификацију која је званично прихваћена у њиховом ресору рада.

Сви чланови Комисије користе различите изворе информација, како би дали што потпуније мишљење из система који представљају. Извори информација су: мишљење родитеља, обављени прегледи, тестирања, подаци добијени посматрањем детета у природним животним ситуацијама, различити лекарски и специјалистички налази, извештаји из специјализованих установа, налаз психолога, налаз дефектолога, мишљења стручњака који непосредно раде са дететом (васпитача, учитеља, наставника, музичког педагога, ликовног педагога, спортског тренера, физиотерапеута, логопеда и других). Извор информација може да буде мишљење свих оних који могу да допринесу потпуном сагледавању детета и његове животне ситуације. Чланови Комисије, међусобно размењују информације током процеса процене.

Покретање и отпочињање процеса процене

Захтев, односно иницијатива за покретање поступка процене (Образац бр. 1)⁶

Поступак за процену потреба детета за пружањем додатне подршке (*поступак процене*) покреће се по захтеву родитеља, односно старатеља детета, као и по службеној дужности на иницијативу образовне, здравствене или установе социјалне заштите, односно пружаоца услуга социјалне заштите, а уз сагласност родитеља односно старатеља детета⁷. Другим речима, уколико захтев не подноси родитељ, односно старатељ детета, неопходна је његова писана сагласност.

Писана сагласност родитеља је саставни део документације за покретање поступка процене.

Захтев, односно иницијатива за процену потреба, подноси се на прописаном обрасцу (***Образац број 1***). Захтев се подноси изабраном лекару, који га у року од **седам дана** прослеђује координатору Комисије.

Подносилац уз захтев прилаже документацију (налазе, мишљења, извештаје и др) која указује на потребу за поступком процене и може бити важан извор информација од значаја за рад Комисије. На *Обрасцу број 1* у рубрици „**Прилози**“ наводи се сва документација која се доставља у прилогу захтева.

Уколико је за поступак процене потребно обезбедити преводиоца за матерњи језик детета, родитеља односно старатеља, знаковног језика или постоје друге посебне околности од важности за поступак процене, то се такође наводи у Обрасцу број 1, у рубрици ***посебне напомене***.

Покретање поступка процене

Поступак процене покреће координатор Комисије у **року од седам дана** од добијања захтева.

У процесу припреме за покретање поступка координатор прикупља документацију која је неопходна за покретање и вођење поступка процене.

⁶Анекс, стр. 37

⁷Члан 5. став 1. Правилника

Ово је по правилу документација која је прикупљена и поднета изабраном лекару и која је уз захтев достављена Комисији. Координатор се први, као представник Комисије, сусреће са захтевом и документацијом. Он проверава уредност и комплетност захтева, односно да ли су сва документа (налази, мишљења, извештаји), која се наводе у захтеву, приложена уз захтев, да ли су унети сви подаци у образац захтева и да ли је захтев потписало овлашћено лице, односно организација. Координатор, у случају потребе, обезбеђује уређење захтева и допуну документације, уз директне контакте са подносиоцем захтева, родитељем или изабраним лекаром.

Потпуну документацију координатор доставља члановима Комисије. Он организује и администрира процес процене потреба за додатном подршком детету. У договору са председником Комисије заказује састанке Комисије, дистрибуира потребне информације члановима Комисије (сталним и повременим), родитељима и другим лицима.

Иницијални састанак

Заједно са свим члановима Комисије и родитељима координатор договара место и време иницијалног састанка (напомена: по правилу, није неопходно да дете присуствује иницијалном састанку).

На иницијалном састанку размењују се све информације од значаја за процес процене – утврђује се које све информације имају и који су додатни извори информација, који члан Комисије, односно који систем највише познаје дете и породицу, које информације недостају, на који начин могу да се обезбеде и др. На састанку се израђује оквирни план активности, метода и динамике остваривања процеса процене. У односу на закључке са иницијалног састанка, у договору са родитељима и установом у коју је укључено дете, сваки члан Комисије израђује свој план процене.

Појединачно мишљење члана Комисије (Образац број 2⁸)

За појединачно мишљење члана Комисије, ради процене потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету, користи се *Образац број 2*. Члан Комисије доноси своје мишљење на основу прегледа, примене различитих техника, метода, инструмената, контаката са дететом, породицом и особом од поверења, разговора и посматрања детета у природним животним ситуацијама. У поступку процене члан Комисије се руководи холистичким приступом, тј. процењује и сагледава дететову ситуацију у целини.

Током процене, члан Комисије обезбеђује да поступак, инструменти за процену и други материјали који се користе буду **на језику који дете најбоље разуме** (матерњем језику, знаковном језику), односно да буду прилагођени тако да не представљају баријеру у комуникацији са дететом.

Сваки члан Комисије усмерен је на прикупљање информација значајних са становишта система коме припада и води рачуна да се важни подаци не изоставе, као и да не дође до непотребног преклапања са подацима из других система. Крајњи циљ је да се интеграцијом података добије свеобухватна слика животне ситуације детета.

То значи да питања која се односе на трудноћу, порођај, рани развој, здравствено стање детета и слично, треба да буду у фокусу представника **здравственог система**; питања која се односе на учење и начин на који дете учи, комуникацијске и социјалне вештине и слично, треба да буду у фокусу представника **образовног система**; питања социјалног и економског статуса породице, њених могућности да обезбеди развојно подстицајне услове живота и друго, треба да буду у фокусу представника **социјалне** заштите.

Када је у питању дете које је у установи за децу без родитељског старања или установи за децу са сметњама у развоју, улога представника система социјалне заштите је по питању пружања комплетних информација о детету много већа, а у неким ситуацијама и једини извор података о детету.

⁸Анекс, стр. 40

Појединачно мишљење представника система здравствене заштите

Представник система здравствене заштите је стални члан Комисије (лекар педијатар), а може да буде и повремено члан (изабрани лекар или лекар специјалиста). Представник система здравствене заштите анализира и описује целокупну здравствену ситуацију детета. Он процењује како здравствено стање утиче на све остале аспекте живота детета и породице, колико су здравствене услуге доступне детету и коју врсту подршке је потребно обезбедити.

У односу на **услове живота детета**, представник овог система проверава:

- ✓ Да ли дете и чланови породице поседују документа која обезбеђују право на здравствену заштиту. Уколико не поседују, потребно је навести разлоге за то и описати околности које су до тога довеле.
- ✓ Да ли материјално-просторно-хигијенски услови живота обезбеђују основне здравствене стандарде. Уколико не обезбеђују, потребно је описати на који начин ови услови отежавају или угрожавају здравље и развој детета.
- ✓ Да ли се спроводи редовна здравствена заштита детета (систематски прегледи, вакцинације и сл.), као и други потребни прегледи и видови здравствене заштите (стоматолошки, офталмолошки, физијатријски и др.). Ако се не спроводе, који су разлози и препреке за то.
- ✓ Све остало што може да буде од значаја за опис услова живота који имају утицај на здравље детета.

У делу у коме члан Комисије даје **опис детета и његовог функционисања**, представник система здравствене заштите износи следеће аспекте функционисања детета:

- ✓ Како је тренутно здравствено стање детета и на који начин здравствено стање утиче на живот детета и његове свакодневне активности.
- ✓ С каквим препрекама и тешкоћама се дете и породица суочавају у остваривању права на здравствену заштиту и коришћењу свих услуга у оквиру здравственог система.
- ✓ Колико су редовне услуге (на пример, стоматолошке, физиотерапеутске и др.), прописани лекови, помагала, здравствене интервенције и сл. доступни детету и породици на локалном нивоу.
- ✓ Све остало што може да буде од значаја за опис здравственог стања и његовог утицаја на развој, образовање и живот детета.

У оквиру ове рубрике, на сва наведена питања дају мишљење родитељи и особа од поверења.

Члан Комисије уписује све **подршке на које дете и породица имају право** према актуелним прописима из домена здравствене заштите, без обзира на то да ли су их до сада остварили или не.

Поред претходно наведеног, члан Комисије уписује **подршке које је дете остварило** у систему здравствене заштите, на пример, носи наочаре, користи колица, користи слушни апарат, ортопедска помагала, иде на вежбе код физиотерапеута, логопеда, користи одређене лекове, бањско лечење итд.

У одређеном делу Обрасца број 2 уписују се **остварене услуге из области здравствене заштите** односно подршка коју је дете остварило од стране удружења грађана, приватне установе, појединаца и др., при чему се наводе услуге и подршке које дете остварује ван редовног система, на пример, иде код приватног педијатра, користи услуге приватног логопеда, користи услуге приватног физиотерапеута итд, као и да ли је подршка остварена у оквиру пројектних активности пружаоца услуге, или је део система са сталним финансирањем. Ова информација је битна због увида у одрживост и трајност подршке детету.

Приликом доношења свог мишљења о видовима подршке који су детету потребни, члан Комисије узима у обзир и мишљење учесника у поступку процене (родитеља, односно старатеља или хранитеља детета, особе од поверења, вршњака, самог детета и других) који видови подршке су детету потребни. Наведено у фусноти у Обрасцу број 3.

Члан Комисије даје **мишљење о потреби за подршком и додатном подршком** ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, тако што предлаже подршку и додатне подршке којима се обезбеђује и унапређује здравље детета, отклањају препреке у коришћењу здравствених услуга, али и предлаже како да здравствено стање детета не буде препрека у његовом свакодневном животу. У том смислу је важно мишљење лекара о:

- ✓ врсти подршке која је потребна породици, васпитно-образовној установи или установи социјалне заштите да би адекватно одговорила на потребе које произилазе из здравственог стања детета (на пример, обука за поступање и примену лекова код епилепсије, дијабетеса и др., храњења на сонду итд);
- ✓ предлаже евентуалне специјалистичке и друге прегледе;
- ✓ у случају да дете нема потребна документа, предлаже на који начин то може да се превазиђе;
- ✓ предлаже како може да се превазиђе ситуација у којој су услови живота ризични по здравље детета;
- ✓ предлаже и друге врсте подршке у складу са прописима.

Појединачно мишљење представника система образовања и васпитања

Представник система образовања и васпитања је стални члан Комисије (школски психолог), а може да буде и повремено члан Комисије (васпитач, учитељ, наставник разредне наставе, стручни сарадник, дефектолог). Представник система образовања и васпитања описује образовну ситуацију детета и све факторе који утичу на процес образовања и остваривања права на квалитетно образовање.

У односу на **услове живота детета**, представник система образовања и васпитања утврђује:

- ✓ да ли дете већ похађа неку васпитно-образовну установу, односно од када је дете у систему образовања и васпитања;
- ✓ да ли је дете мењало образовно-васпитне установе и зашто;
- ✓ у којој установи је дете тренутно и од када;
- ✓ колика је удаљеност школе детета од његовог пребивалишта;
- ✓ које су могућности породице да подржи дете и помогне му у процесу образовања, у савладавању градива и другим школским обавезама;
- ✓ које су могућности породице да детету обезбеди адекватан простор за учење, уџбенике, прибор и опрему за школу и сл.;
- ✓ препреке које су постојале у остваривању права на образовање, као и да ли су и на који начин превазиђене;
- ✓ доступност школе, школског простора, опреме, уџбеника, програма и сл., односно да ли и какве препреке и тешкоће постоје у погледу доступности образовања;
- ✓ препреке с којима се дете суочава у ваннаставним активностима, излетима, настави у природи и другим активностима које реализује школа;
- ✓ све остало што може да буде од значаја за опис услова у којима дете живи и њиховог утицаја на образовање.

У делу у коме члан Комисије даје **опис детета и његовог функционисања**, представник система образовања и васпитања износи следеће аспекте функционисања детета:

- ✓ како је текао процес образовања;
- ✓ функционисања детета:
- ✓ начин на који дете учи, вештине и знања којима је овладало, у којим областима има тешкоће, тј. где му је потребна подршка, који приступ помаже да разуме и учи;
- ✓ начин на који дете реализује и показује стечена знања и вештине; какав успех показује на проверама знања (да ли боље комуницира невербално или вербално, да ли боље саопштава усмено или писаним путем, да ли разуме и реагује на налоге дате целој групи или је потребно да се додатно само њему обрати, да ли је у стању самостално да решава постављене задатке или му је потребна подршка и помоћ и које врсте);
- ✓ начин на који дете разуме, реагује и понаша се у социјалном окружењу (вршњака и одраслих);
- ✓ активности, садржаји и игре које дете воли;
- ✓ ситуације које узнемиравају дете;
- ✓ како се дете понаша на часу и на одморима;
- ✓ учешће детета у ваннаставним активностима, односно да ли и које препреке постоје и каква је подршка у односу на то потребна; однос вршњака у групи и одељењу према детету и детета према њима; како дете реализује школске обавезе, како напредује у учењу;
- ✓ на који начин брине о себи (да ли је дете у стању самостално да води бригу о својим стварима и прибору, да ли му је потребна подршка да запише, обележи или да запамти које домаће задатке добија, да ли је самосталан ван учионице);
- ✓ све остало што може да буде од значаја за развој, учење и процес образовања.

У оквиру ове рубрике, на сва наведена питања дају мишљење родитељи и особа од поверења.

Члан Комисије уписује све **подршке на које дете и породица имају право** према позитивним прописима из области образовања и васпитања, без обзира на то да ли су их до сада остварили или не. На пример, наводи права из *Правилника о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање* („Службени гласник“ РС, број 72/09) (Правилник о ИОП-у), као што је право на педагошки профил, план мера подршке за отклањање физичких и комуникацијских препрека, индивидуални образовни план са прилагођеним програмом, педагошког асистента, личног пратиоца и друго.

Поред претходно наведеног, члан Комисије уписује **подршке које је дете остварило** у систему образовања и васпитања.

У одређеном делу Обрасца број 2 уписују се **остварене услуге из области образовања** односно подршка коју је дете остварило од стране удружења грађана, приватне установе, појединаца и др., при чему се наводи:

- ✓ да ли дете има личног пратиоца или педагошког асистента кога финансирају сами родитељи или неко удружење;
- ✓ да ли дете већ користи нека средства асистивне технологије која су набављена средствима родитеља, донатора или на неки други начин;
- ✓ да ли је подршка остварена у оквиру пројектних активности пружаоца услуге, или је део система са сталним финансирањем. Ова информација је битна због увида у одрживост и трајност подршке детету.

За остваривање подршке у систему образовања и васпитања која захтева додатна финансијска средства потребно је и мишљење интерресорне Комисије, што је регулисано правилником о ИОП-у.

Приликом доношења свог мишљења о видовима подршке који су детету потребни, члан Комисије узима у обзир и мишљење учесника у поступку процене (родитеља, односно старатеља или хранитеља детета, особе од поверења, вршњака, самог детета и других) који видови подршке су детету потребни. Наведено у фусноти у Обрасцу број 3.

Члан Комисије даје **мишљење о потреби за подршком и додатном подршком** ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице.

Појединачно мишљење представника система социјалне заштите

Представник система социјалне заштите је стални члан Комисије (стручни радник на пословима социјалног рада), а може да буде и повремени члан (стручни радник из установе социјалне заштите, водитељ случаја, представник установе социјалне заштите у коју је дете смештено или др.).

У односу на **услове живота детета**, представник система социјалне заштите утврђује:

- ✓ колико материјално стање породице олакшава или отежава квалитетан живот и задовољавање основних потреба детета;
- ✓ колико односи у породици обезбеђују или отежавају складан развој детета и какви су односи међу члановима породице у погледу блискости, припадања и уважавања. Односи у породици се представљају кроз опис и процену породичног функционисања;

- ✓ колико је дете у породици безбедно;
- ✓ колико је породица у могућности да детету обезбеђује активан друштвени, културни и спортско-рекреативни живот – какве су социјалне везе са ширим породичним и друштвеним окружењем; како дете проводи слободно време, колико и на који начин задовољава културне потребе, да ли се бави спортом;
- ✓ какав је положај породице у заједници и колико породица користи ресурсе заједнице;
- ✓ да ли породица може да обезбеди укључивање детета у образовање и друге сегменте живота заједнице ради остваривања основних потреба детета;
- ✓ колико је простор у којем дете живи односно борави доступан и прилагођен детету;
- ✓ каква је физичка доступност услуга за дете и породицу (образовних, здравствених, културних, спортско-рекреативних и др.) – удаљеност од куће, како стиже до вртића, односно школе, здравственог центра или друге установе на чије услуге дете има право (на пример, користи јавни превоз, такси, родитељи га довозе и сл.);
- ✓ да ли приликом долажења и одлажења постоје тешкоће или препреке (на пример, недоступан јавни саобраћај, велики трошкови превоза, радно време родитеља или друге породичне и друштвене околности које отежавају или онемогућавају коришћење услуга из области образовања, здравства, социјалне заштите, друштвеног, културног и спортско-рекреативног живота детета);
- ✓ да ли постоје организације или особе у ближем или даљем окружењу детета које су спремне да учествују у пружању подршке детету и породици и на који начин;
- ✓ све остало што може да буде од значаја за опис услова у којима дете живи и њиховог утицаја на квалитет живота у породици и заједници.

Уколико дете борави у установи социјалне заштите, представник система социјалне заштите обезбеђује и следеће информације:

- ✓ од када дете живи ван породице;
- ✓ да ли је сачувана веза између детета и његове примарне породице или са неким члановима шире породице;
- ✓ да ли постоји могућност успостављања везе детета са примарном породицом или чланом шире породице, ако она није сачувана;
- ✓ у којим је све установама било дете и колико дуго;
- ✓ од када је дете у установи у којој тренутно борави;
- ✓ све остало што може да буде од значаја за опис услова у којима дете живи.

У делу у коме члан Комисије даје **опис детета и његовог функционисања**, представник система социјалне заштите износи следеће аспекте функционисања детета:

- ✓ начин на који је текао развој детета;
- ✓ како је текао процес образовања, да ли је дете укључено у образовање; тренутно функционисање детета, односно начин на који дете разуме, учи и комуницира са другима;
- ✓ начин на који дете реагује, понаша се у одређеним ситуацијама;
- ✓ вештине и знања којима је дете овладало, као и начин на који дете реализује и показује стечена знања и вештине;
- ✓ активности, садржаји и игре које дете воли;
- ✓ ситуације и приступи који олакшавају детету да разуме и да учи;
- ✓ ситуације које узнемиравају дете;
- ✓ како дете проводи своје време, у којим све активностима учествује; све остало што може да буде од значаја за опис детета и његовог функционисања.

У оквиру ове рубрике, на сва наведена питања дају мишљење и родитељи и особа од поверења.

Члан Комисије уписује све **подршке на које дете и породица имају право** према актуелним прописима из области социјалне заштите, без обзира на то да ли су их остварили или не.

Поред претходно наведеног, члан Комисије уписује **подршке које је дете остварило** у у систему социјалне и дечије заштите, при чему се наводи да ли дете прима дечији додатак, додатак на туђу негу и помоћ, да ли је корисник дневног боравка или неких других услуга у заједници.

У одређеном делу Обрасца број 2 уписују се **остварене услуге из области социјалне заштите**, односно подршка коју је дете остварило од стране удружења грађана, приватне установе, појединаца и др., при чему се наводи да ли је подршка остварена у оквиру пројектних активности пружаоца услуге, или је део система са сталним финансирањем. Ова информација је битна због увида у одрживост и трајност подршке детету.

Приликом доношења свог мишљења о видовима подршке који су детету потребни, члан Комисије узима у обзир и мишљење учесника у поступку процене (родитеља, односно старатеља или хранитеља детета, особе од поверења, вршњака, самог детета и других) који видови подршке су детету потребни. Наведено у фусноти у Обрасцу број 3.

Члан Комисије даје **мишљење о потреби за подршком и додатном подршком**, ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, тако што ће:

- ✓ навести које су конкретне услуге социјалне заштите потребне за остварење квалитетнијег живота детета и породице (пре свега у примарној породици или другој породици, односно у случају повратка детета у породицу) или живота детета у установи социјалне заштите, имајући у виду врсте подршке и додатне подршке у складу са прописима.

Детету је неопходно омогућити коришћење свих материјалних давања, односно финансијских права, која може да користи по било ком позитивном пропису, о чему члан Комисије, а нарочито представник система социјалне заштите, води рачуна у поступку процене.

Према члану 13. став 2. Правилника: „Мишљење Комисије садржи и податке о сметњама у развоју детета – за потребе остваривања права на финансијску подршку породици са децом и других права из области социјалне заштите.“

Члан Комисије – за потребе остварења права детета на додатак за помоћ и негу другог лица, права на увећан додатак за помоћ и негу другог лица, одговарајућег права на финансијску подршку породици са децом – наводи податак о врсти сметње у развоју детета, користећи терминологију из прописа којима се уређују та права и дефинишу услови за њихово остварење, односно уписује тај податак у *Образац бр. 2*, одељак „*Опис детета и његовог функционисања*“.

Мишљење учесника у поступку процене

Сви чланови Комисије имају следеће опште обавезе у вези са упознавањем са мишљењем учесника у поступку:

- ✓ Члан Комисије бележи име, презиме и својство учесника у поступку који износи своје мишљење (дете, родитељ, старатељ, хранитељ, вршњак детета, особа од поверења) и уписује његово мишљење;
- ✓ Уколико чланови Комисије током процеса процене не прикупе све информације, или не добију мишљење детета, родитеља, односно старатеља, особе од поверења или вршњака, наводе разлоге који су до тога довели и евентуално предлажу решење како отклонити препреке и прибавити мишљења;

- ✓ **Узимање у обзир мишљења родитеља, односно старатеља и детета обавеза је свих чланова Комисије;**
- ✓ Уколико између учесника у поступку (детета, родитеља, односно старатеља, хранитеља, вршњака детета, особе од поверења) постоје разлике у виђењу ситуације, стања, препрека, врсти подршке која је потребна, члан Комисије томе посвећује посебну пажњу и испитује разлоге различитих виђења, што износи као напомену у одговарајућој рубрики *Обрасца број 2*.

Мишљење, улога и права родитеља, односно старатеља

Родитељ се обавештава сваки пут када се организује сусрет члана Комисије и детета, и омогућује му се да присуствује процени, осим када то може да наруши природне услове за дете, као што је, на пример, посматрање у оквиру вршњачке групе у предшколској установи или школи.

Родитељу, односно старатељу детета обезбеђују се све информације и неопходна подршка за читав процес процене.

Родитељи имају право и обавезу да заступају своје дете у току поступка процене потреба и утврђивања мишљења Комисије, као и током предлагања индивидуалног плана подршке, осим када су лишени родитељског права.

У процесу прикупљања свих информација које су од значаја за сагледавање животне ситуације и препрека с којима се дете суочава, а затим и за израду индивидуалног плана подршке, родитељи могу да пруже информације од кључног значаја. Они добро познају своје дете, могу да говоре о јаким странама и потребама свог детета, исто као и о томе како побољшати услове за дететов развој, образовање, друштвени живот и др.

На основу разговора са члановима Комисије и њиховог мишљења, родитељи, односно старатељи могу да дају своје сугестије о томе шта је све њиховом детету и породици потребно да би се оно даље развијало и учило, јер најбоље знају с којим се све препрекама дете и породица суочавају у дому здравља, предшколској установи, школи, спортском центру и другим местима где се пружају редовне услуге у заједници. Такође, могу да понуде увид у то како њихово дете учи, која су интересовања детета, као и друге аспекте које само они могу да знају (на пример, о способностима, знањима и вештинама које дете унапређује у образовној установи или факултативним активностима, које дете користи код куће, као и о начинима на које дете стиче способности, знања и вештине).

Важно је разумети да је процес процене потреба детета за родитеље веома стресан. Зато је неопходно да професионалци који воде овај процес стварају атмосферу узајамног поверења, у којој ће се родитељ, односно старатељ уважавати као сарадник. Приступ и комуникација треба да буду такви да родитељу, односно старатељу олакшају да пружи и разбере све информације које се размењују током процеса процене и израде индивидуалног плана подршке.

Информације треба да буду пружене тако да буду јасне и разумљиве, а у случају да родитељи не разумеју у довољној мери језик или да имају оштећење слуха, потребно је обезбедити преводиоца или тумача.

Родитељи имају право да буду информисани о планираним тестирањима, медицинским и другим дијагностичким поступцима који ће се спроводити у циљу прикупљања потребних података, као и да добију сву документацију коју Комисија прикупи током свог рада.

Сваки члан Комисије мора родитељима, на разумљив и за њих схватљив начин, да образложи све своје закључке који произилазе из спроведених тестирања и посматрања детета у природној средини.

Председник Комисије на јасан и разумљив начин образлаже родитељу мишљење Комисије у целини.

Након завршетка процеса процене, родитељи имају право да добију мишљење Комисије у писаном облику. Председник Комисије је дужан да родитељима објасни све налазе Комисије, какви поступци из тих налаза проистичу као и да их информише о свим њиховим правима и обавезама. Родитељи имају право да постављају питања и траже разјашњења уколико им закључци нису довољно јасни или се не слажу са мишљењима чланова Комисије.

Родитељи морају у писаном или, ако је то потребно, и у усменом облику да буду обавештени и о свим другим правима и обавезама који проистичу из мишљења и предлога Комисије, као и о начинима њиховог остваривања.

Уколико се родитељи не сложе са налазима Комисије, морају да буду обавештени о свом праву да уложи приговор на мишљење Комисије у року од осам дана од пријема мишљења. Уколико немају примедби на мишљење, родитељи могу да дају сагласност на индивидуални план подршке.

Мишљење и улога особе од поверења

По предлогу родитеља, у рад Комисије може да се укључи лице које добро познаје дете (*особа од поверења*), које својим учешћем може да допринесе квалитетној процени потреба за подршком детету⁹.

Ова особа ће, по правилу, усмено пред чланом Комисије, односно на састанку Комисије, а изузетно писаним путем, дати своје мишљење о околностима у којима живе дете и његова породица, описати функционисање детета, његове јаке и слабе стране, али и мишљење о врстама додатне подршке које је потребно обезбедити. То може да буде лице које је радило или ради са дететом (психолог, дефектолог, васпитач, учитељ, физиотерапеут, логопед и сл.), неки члан породице или особа која чува дете.

Особа од поверења пружа подршку породици приликом поступка процене и формирања мишљења Комисије и предлагања индивидуалног плана за дете.

„Они тамо нешто причају што ја не разумем. Питају ме нешто на шта не знам одговор. Потребан ми је неко кога познајем. Да ми помогне, охрабри и подсети ме на нешто што бих могла да кажем.“ (*Једна мајка*)

Мишљење особе од поверења саставни је део мишљења члана Комисије (*Образац број 2*) и мишљења Комисије (*Образац број 3*).

Мишљење детета

Према *Конвенцији Уједињених нација о правима детета* и *Конвенцији Уједињених нација о заштити права особа са инвалидитетом*, дете има право да буде активно укључено у процес процене.

Државе стране уговорнице ће обезбедити да деца са инвалидитетом имају право на слободно изражавање свог мишљења о свим питањима која их се тичу, да се њиховом мишљењу да одговарајућа тежина у складу са њиховим узрастом и зрелошћу, равноправно са другом децом, као и да им се пружи помоћ с обзиром на њихову инвалидност и помоћ која је примерена њиховом узрасту како би остварила то право.

(*Конвенција о правима особа са инвалидитетом*, члан 7.)

⁹Члан 9. Правилника.

Дете може да говори о томе шта воли да учи, а шта да ради, које су му омиљене игре, каква су му интересовања, како проводи слободно време, које би ствари желело и волело да ради, а до сада није имало прилике за то. Уколико дете већ похађа школу или иде у вртић, може да говори о омиљеним активностима или предметима, о томе како доживљава однос наставног и другог особља према себи, а какве је везе успело (или није успело) да изгради са вршњацима. На старијем узрасту, дете треба охрабрити да опише како оно види наставак свог школовања, да говори о својим афинитетима и плановима за живот и запослење.

Начин вођења разговора, односно добијања информација од детета неопходно је прилагодити узрасту и начину на који дете комуницира. Комисија је дужна да уколико је то потребно, у договору са породицом и дететом, ангажује преводиоца или особу која својим знањем или познавањем детета може да олакша комуникацију са дететом, односно дететово активно учествовање у процесу процене (на матерњем језику, знаковном језику, уз коришћење визуелних помагала и друго).

Уколико не постоје могућности да дете да мишљење о себи, препрекама и потребним подршкама, неопходно је навести разлоге за то и начин на који се дошло до информација.

Мишљење вршњака

Важне информације о детету могу да пружи и браћа и сестре, као и деца из суседства, школски другови или другови из вртића. Они могу да говоре о томе каква је све подршка потребна њиховом брату или сестри, другу или другарици и о томе како они већ помажу детету. Они могу да пружи информације о томе како се играју са својим другом или другарицом, шта заједно раде на школским одморима, како дете учествује на часовима, које су то вештине, знања, умећа које дете поседује а они нарочито цене. Од њих се може сазнати да ли се и како друже са дететом, да ли га позивају на рођендане и друге прославе и како оно у томе учествује, како изгледају заједнички одласци на екскурзије, рекреативне наставе и на излете.

Вршњаци могу да дају и своје мишљење о томе шта је све потребно детету или вршњацима да би остварили бољи контакт, да би се више дружили, као и друге важне информације и погледе из перспективе вршњака.

МИШЉЕЊЕ КОМИСИЈЕ И ИНДИВИДУАЛНИ ПЛАН ПОДРШКЕ

Заједничко мишљење Комисије (Образац број 3¹⁰)

Заједничко мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету, односно ученику даје се у *Обрасцу број 3*.

Важно је да се мишљење Комисије донесе у складу са роковима из Правилника. Уколико је потребан неки додатни преглед који не може да се обави у одређеном року, мишљење се доноси на основу постојећих података, а додатни преглед се планира индивидуалним планом подршке. По потреби, индивидуални план подршке може да се ревидира у складу са налазом добијеним тим прегледом.

Комисија своје мишљење доноси тимски, тако да су чланови Комисије дужни да присуствују заједничком састанку на коме се утврђује мишљење Комисије и индивидуални план подршке.

Чланови Комисије су дужни и да присуствују састанку Комисије приликом преиспитивања мишљења Комисије, по приговору.

Такође, чланови Комисије прате реализацију предложене подршке и њене ефекте, у оквиру струке и система у коме раде, те учествују у изради извештаја о раду Комисије, који се подноси надлежној општинској, односно градској управи или министарствима.

¹⁰ Анекс, стр. 40

Мишљење Комисије у *Обрасцу број 3* представља обједињене налазе и мишљења чланова Комисије у *Обрасцу број 2*;

Председник Комисије је одговоран за унос у одговарајуће рубрике *Обрасца број 3* свих података из *Обрасца број 1* и *Обрасца број 2*;

- ✓ Председник Комисије **пре заједничког састанка у одговарајуће рубрике** *Обрасца број 3* уноси податке из образаца сваког члана Комисије.

Чланови Комисије **на заједничком састанку интегришу мишљења о потреби за подршком и додатном подршком** ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, у области: здравствене заштите, образовања, социјалне заштите. При том Комисија:

- ✓ води рачуна о томе која се мишљења и предлози чланова Комисије из *Обрасца 2* понављају, односно у чему се чланови Комисије слажу,
- ✓ при свеобухватном сагледавању свих мишљења идентификује шта недостаје у предлозима, с обзиром на утврђене потребе детета,
- ✓ кроз дискусију усаглашавају заједничко мишљење Комисије о потреби за подршком и додатном подршком.

У складу са чланом 13. став 2. Правилника, Комисија **за потребе остварења права детета на додатак за помоћ и негу другог лица, права на увећан додатак за помоћ и негу другог лица и одговарајућег права на финансијску подршку породици са децом даје усаглашено заједничко мишљење са подацима о сметњама у развоју детета**, при чему користи терминологију из прописа којима се уређују та права и дефинишу услови за њихово остварење. Мишљење у вези са предметним правима детета Комисија уписује у *Образац број 3*, одељак „Усаглашено заједничко мишљење Комисије о потреби за подршком и додатном подршком“ за област социјалне заштите.

Израда индивидуалног плана подршке

Квалитетан индивидуални план подршке зависи од квалитета реализоване процене, односно од тога да ли се процена и план подршке базирају на информацијама које су свеобухватне и значајне за живот детета.

Процена и заједничко мишљење Комисије операционализују се и конкретизују кроз *индивидуални план подршке*.

Индивидуални план подршке садржи **општи циљ** подршке и описује скуп координисаних услуга, кроз које се: (а) дефинише низ очекиваних промена, исхода који постепено, корак по корак, воде остваривању општег циља индивидуалног плана подршке; (б) описују активности које ће довести до наведених исхода; (в) одређује одговорна особа односно институција за реализацију наведене активности; и (г) планира рок у ком ће се активност реализовати.

Индивидуални план подршке детету

Општи циљ:			
Очекивани исход:	Задатак/активност/услуга/мера:	Одговорна особа/служба:	Временски оквир:
1	1.1. 1.2. 1.3.		
2	2.1. 2.2. 2.3.		
3	3.1. 3.2. 3.3.		
4	4.1. 4.2. 4.3.		
5	5.1. 5.2. 5.3.		
Напомене (уписати рок за евалуацију индивидуалног плана подршке и друге напомене важне за његову реализацију):			

Индивидуални план подршке је усаглашен документ који је развијен у сарадњи са свим учесницима у поступку процене.

Структуру индивидуалног плана подршке чини:

- ✓ општи циљ
- ✓ очекивани исходи
- ✓ одговорне особе
- ✓ активности,
- ✓ рокови за реализацију плана
- ✓ рокови за доставу извештаја Комисији, о реализацији активности
- ✓ рок за преиспитивање плана

Општи циљ и очекивани исходи морају да буду дефинисани тако да су:

- ✓ развојни
- ✓ реални
- ✓ достижни
- ✓ мерљиви
- ✓ да воде промени

Активности морају да буду дефинисане тако да су:

- ✓ реалне
- ✓ конкретне
- ✓ да доприносе остваривању циљева и исхода

Интерресорни приступ

Интерресорни приступ у заштити деце захтева сарадњу министарстава, а нарочито оних која се баве образовањем, здравственом заштитом и социјалном заштитом, као и локалних самоуправа, образовних, здравствених и установа социјалне заштите, невладиних организација и других актера у заједници. Различите организације и службе имају важну улогу у пружању подршке деци и обезбеђењу услуга подршке. Оне морају да делују координисано да би обезбедиле целовиту заштиту, бригу и подршку сваком детету.

Важно је да локална самоуправа и координатор Комисије имају преглед свих услуга у заједници.

За услуге којих нема у локалу, а постоји потреба за њима, локална самоуправа, заједно са другим чиниоцима заједнице, може да планира њихово успостављање.

РЕАЛИЗАЦИЈА И ЕВАЛУАЦИЈА ИНДИВИДУАЛНОГ ПЛАНА ПОДРШКЕ

Услуге и врсте подршке које су дате у индивидуалном плану подршке, *реализује служба/институција која је у њему наведена.*

Одговорна особа¹¹ у тој служби/институцији дужна је да у року предвиђеном у индивидуалном плану подршке Комисији достави извештај о реализацији активности и остварењу назначених очекиваних исхода.

Путем праћења реализације индивидуалног плана подршке и вредновања његових ефеката, Комисија сазнаје:

- ✓ шта се догађа у односу на планиране активности, да ли се остварују, на који начин се остварују, ко је укључен и сл.,
- ✓ какав је однос између планираног и оствареног (ако нешто није остварено, зашто се то десило),
- ✓ да ли су се промениле околности у којима дете живи, образује се, лечи (на пример, развод родитеља, пресељење, смрт блиског сродника, завршетак предшколског образовања, завршетак основног школовања, операције итд).

Комисија може да утврди потребу за поновном проценом која, уколико постоји сагласност родитеља, може да се покрене.

Информације добијене евалуацијом, Комисија треба да користи како би:

- ✓ дала предлог за поновну процену,
- ✓ кроз своје извештаје локалној самоуправи и министарствима дала предлоге за развијање неопходних сервиса и услуга.

¹¹Одговорна особа је она особа која је задужена за извршење одређених активности из индивидуалног плана подршке.

О раду Комисије води се евиденција и документација, и то: (1) евиденција деце упућене на Комисију; (2) евиденција деце која су прошла процену и за коју је Комисија дала мишљење; (3) мишљење Комисије и документација на основу које је мишљење донето.

О евиденцији и документацији о раду Комисије стара се координатор Комисије. Евиденција и документација Комисије чувају се трајно¹².

Евиденција деце која су упућена на Комисију

Ова евиденција треба да садржи следеће податке:

- ✓ датум пријема захтева
- ✓ презиме детета
- ✓ име детета
- ✓ број досијеа
- ✓ податак о томе да ли је у питању прва или поновна процена
- ✓ пол детета
- ✓ узраст
- ✓ податак о подносиоцу захтева
- ✓ разлог за подношење захтева
- ✓ датум покретања поступка процене
- ✓ датум одржавања састанка Комисије за доношење мишљења
- ✓ податак о томе да ли је Комисија предложила индивидуални план подршке.

Евиденција деце којој је предложен индивидуални план подршке

Ова евиденција треба да садржи следеће податке:

- ✓ презиме детета
- ✓ име детета
- ✓ број досијеа
- ✓ податак о томе да ли је дете већ укључено у образовни систем
- ✓ податак о томе које подршке дете већ користи у оквиру образовног система
- ✓ податак о томе које подршке дете већ користи у оквиру система социјалне заштите
- ✓ податак о томе које подршке дете већ користи у оквиру система здравствене заштите.

¹² Члан 16. Правилника.

- ✓ податак о врсти сметње (члан 13. став 2. Правилника)
- ✓ опис индивидуалног плана подршке и то¹³:
 - општи циљ
 - очекивани исходи
 - активности
 - име и презиме одговорне особе
 - назив службе одговорне за спровођење индивидуалног плана подршке
 - временски оквир
 - рокови за извештаје о реализацији плана
 - рок за преиспитивање
- ✓ податак о томе да ли постоји сагласност родитеља за спровођење индивидуалног плана подршке
- ✓ податак о датуму подношења евентуалног приговора родитеља на
- ✓ мишљење Комисије и на индивидуални план подршке
- ✓ податак о наведеним разлозима за подношење приговора
- ✓ податак о датуму одржавања поновног састанка Комисије по приговору
- ✓ податак о евентуалним изменама у индивидуалном плану подршке
- ✓ датум пријема извештаја од одговорне особе/службе о спровођењу индивидуалног плана подршке
- ✓ закључак тог извештаја (да ли је потребно наставити са индивидуалним планом, да ли се предлаже поновна процена или се сматра да више нема потребе за посебном подршком)
- ✓ податак да је и када покренут поступак поновне процене.

Извештавање Комисије

Сви наведени подаци користиће се приликом **извештавања Комисије** према локалној самоуправи и надлежним министарствима.

Комисија ће у свом извештају локалној самоуправи навести:

- ✓ укупан број деце која су упућена на Комисију
- ✓ структуру по полу
- ✓ структуру по узрасту
- ✓ статистички податак о односу прва процена/поновна процена
- ✓ статистички податак о подносиоцима захтева/иницијативе
- ✓ преглед/листу наведених разлога за подношење захтева/иницијативе
- ✓ податак о броју деце за коју је предложен индивидуални план подршке

¹³Поља за унос мера и активности, односно опис индивидуалног плана подршке понављају се онолико пута колико је тих исхода, активности, мера, циљева, предложено у индивидуалном плану подршке.

- ✓ податак о броју деце за коју није предложен индивидуални план подршке За сву ону децу за коју је процес процене покренут, а индивидуални план подршке није предложен од стране Комисије, у извештају се морају навести разлози због којих је тако учињено, односно зашто је Комисија проценила да подршка и додатна подршка ипак нису потребни том детету и његовој породици
- ✓ податак о броју деце за коју је урађена процена потреба, а укључена су у предшколске установе, и то:
 - колико деце иде у редовне групе вртића
 - колико деце је укључено у развојне групе или развојне вртиће
- ✓ податак о броју деце за коју је урађена процена потреба, а укључена су у основне школе, и то:
 - колико је укључено у редовне школе
 - колико деце похађа специјалне школе
 - колико деце је из редовне школе прешло у специјалну
 - колико деце је из специјалне школе прешло у редовну
 - колико деце није завршило основну школу – напустило образовање
- ✓ податак о броју деце за коју је урађена процена потреба, а укључена су у средње образовање, и то:
 - колико деце је укључено у редовне средње школе
 - колико деце је у специјалним средњим школама
 - колико деце није завршило средње образовање
- ✓ податак о броју деце за коју је урађена процена потреба, а која нису укључена у образовни систем
- ✓ податак о броју деце за коју је урађена процена потреба, а која користе услуге система социјалне заштите, и то:
 - број деце која су корисници дневних боравака
 - број деце која живе у установама за смештај деце ометене у развоју
 - број деце која живе у домовима за децу без родитељског старања
 - број деце у хранитељским породицама
 - број деце која су из установе социјалне заштите – дома враћена у примарну породицу
 - број деце која су из установе социјалне заштите – дома упућена у хранитељску породицу
 - број усвојене деце
- ✓ статистички податак о броју деце са сметњама у развоју, и врстама сметњи (члан 13. став 2. Правилника)
- ✓ листу предложених подршки са бројем деце која би требало да их користе
- ✓ податак о броју приговора на мишљење Комисије и на индивидуални план подршке

- ✓ разлоге за подношење приговора
- ✓ податке о томе да ли се и шта променило у мишљењу Комисије и у предлогу индивидуалног плана подршке након поступања Комисије по приговору
- ✓ податке из извештаја одговорних особа/служби о реализацији предложених мера/активности са навођењем разлога зашто се неки делови индивидуалних планова не реализују
- ✓ које су највеће и најчешће препреке с којима се суочавају деца која пролазе процес процене (физичка недоступност, неприлагођени програми, препреке у комуникацији, итд).
- ✓ који су најчешћи проблеми у обезбеђивању подршке, тј. отклањању препрека за дете (на пример, непостојање људских и материјалних ресурса и сл.)
- ✓ с каквим се све проблемима суочавала Комисија у процесу процене коју врсту подршке је потребно обезбедити Комисији да би квалитетније функционисала
- ✓ предлоге за унапређење рада Комисије

Извештаји могу да се користе за анализу стања како на локалном, тако и на националном нивоу. Извештаји могу да буду од помоћи за планирање и стварање нових услуга у заједници, планирању и преумеравању средстава, нових обука и едукација, као и у процесу трансформације установа социјалне заштите, планирању законских промена које би биле у складу са важећим међународним документима, потребама заједнице, те приликом унапређења децентрализације услуга.

Анекс 1

Образац бр. 1

На основу члана 5. став 5. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр. 63/10), подносим

**ЗАХТЕВ/ИНИЦИЈАТИВУ КОМИСИЈИ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ЗА
ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ
СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ ЗА ПОКРЕТАЊЕ
ПОСТУПКА ПРОЦЕНЕ¹⁴**

Лични подаци о детету

Име и презиме детета: _____

Датум рођења: _____ ЈМБГ: _____

Место и општина рођења детета: _____

Боравиште детета (заокружити једну од понуђених могућности):

а) у породици родитеља/старатеља

б) у хранитељској породици

в) у установи социјалне заштите

Адреса боравишта детета: _____

Лица за контакт

Контакт подаци родитеља, старатеља, односно хранитеља детета (име и презиме, адреса, контакт телефон, имејл)

мајка: _____

отац: _____

хранитељ: _____

старатељ: _____

¹⁴Садржај захтева попуњава родитељ, односно старатељ детета, или образовна, здравствена, односно установа социјалне заштите, уз сагласност родитеља, односно старатеља детета. Захтев се подноси изабраном лекару.

презиме, адреса, контакт телефон, имејл)

мајка: _____

отац: _____

хранитељ: _____

старатељ: _____

Контакт подаци за установу која предлаже поступак процене

назив установе: _____

седиште: _____

телефон: _____

имејл: _____

име и презиме законског заступника установе:

Разлози и образложење предлагања поступка процене¹⁵

Прилози¹⁶:

Посебне напомене (нпр. током поступка процене постоје потребе за преводиоцем са матерњег језика детета/родитеља, знаковног језика, као и друге посебне напомене од важности за поступак процене):

¹⁵Попуњава подносилац захтева/иницијативе. Потребно је изнети све разлоге за предлагање поступка процене.

¹⁶Навести документа (налазе, мишљења, извештаје и др.) који указују на потребу за поступком процене и обезбеђењем подршке детету и који се достављају у прилогу захтева/иницијативе.

Пријемни печат (здравствене установе у којој је запослен избрани лекар)

Избрани лекар

Име и презиме: _____

Контакт телефон и имејл лекара: _____

Установа: _____

Адреса установе: _____

Телефон и имејл установе: _____

Датум подношења/прослеђивања захтева комисији _____

**Потпис или факсимил
избраног лекара**

Печат здравствене установе

Потписи

Подносилац захтева / давалац сагласности

Родитељ / старатељ детета¹⁷

(Име, презиме, ЈМБГ и потпис)

Подносилац иницијативе¹⁸

(Назив и седиште установе, потпис
овлашћеног заступника и печат установе)

Место и датум¹⁹:

_____, _____ 20____. године

Датум:

Место:

¹⁷Заокружити својство потписника (родитељ или старатељ детета). Родитељ, односно старатељ се јавља као подносилац захтева, или као давалац сагласности уколико иницијативу подноси овлашћена установа.

¹⁸Уколико се поступак предлаже по иницијативи овлашћене установе, исту потписује законски заступник (директор) установе.

¹⁹Ако је подносилац захтева родитељ.

Анекс 2

Образац бр. 2

На основу члана 9. став 6. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр. 63/10), дајем следеће

МИШЉЕЊЕ ЧЛАНА КОМИСИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ

Лични подаци о детету (попуњава координатор Комисије)

Име и презиме детета: _____
Датум рођења: _____ ЈМБГ: _____

Подаци о члану Комисије

Име и презиме

Представник система
а) образовања
б) здравља
ц) социјалне заштите

Својство
а) стални члан Комисије
б) повремени члан Комисије

Професија

Назив установе у којој ради

Адреса установе у којој ради

Радно место у установи

Телефон и имејл установе

Телефон и имејл члана Комисије

Евиденција о раду члана Комисије током поступка процене

Место обављања процене	Датум и време трајања процене	Коришћени прегледи, методе, технике, инструменти	Процени присуствовао: име, презиме, својство/веза са дететом

Услови живота детета²⁰

Опис детета и његовог функционисања:

²⁰Члан Комисије описује услове живота у области коју представља као, на пример: (а) из перспективе представника система здравства и здравствених потреба детета навести: да ли дете и чланови породице поседују документа која обезбеђују право на здравствену заштиту; да ли материјално-просторно-хигијенски услови обезбеђују основне здравствене стандарде; да ли је спроведена неопходна здравствена заштита детета (на пример, редовни систематски прегледи, вакцинација и др.); (б) из перспективе представника система образовања, тј. образовних и васпитно-развојних потреба детета, навести: да ли је дете већ укључено у образовање (ако јесте, навести назив предшколске установе/школе и групу/разред); да ли чланови породице могу да пруже помоћ детету у учењу и процесу образовања; да ли постоји адекватан простор за учење; да ли породица може да обезбеди књиге и прибор за учење, удаљеност школе и др.; (в) из перспективе представника система социјалне заштите, описати околности у вези са осталим наведеним потребама детета, и то: материјално стање породице; да ли односи у породици обезбеђују складан развој детета; да ли породица може да изнесе укључивање детета у образовање и друге сегменте живота заједнице ради остваривања основних потреба детета; какви су односи међу члановима породице у погледу блискости, припадања и уважавања; да ли породица детету обезбеђује социјалне везе са ширим породичним и друштвеним окружењем; како дете проводи слободно време, да ли задовољава културне потребе, да ли се бави спортом; да ли је дете у породици безбедно, удаљеност школе, превоз до школе и др.

На основу прегледа, примењених техника, метода процене, инструмената:

На основу налаза, мишљења и извештаја стручњака и надлежних органа, установа или организација:

На основу добијених података, контакта са дететом и породицом, разговора и посматрања детета у природним животним ситуацијама, процењују се:

(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

На основу добијених података од родитеља/старатеља/хранитеља детета, из њиховог искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:

(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

Право на подршке у систему образовања, здравствене и социјалне заштите²²:

--

Подршке које је дете остварило у систему образовања, здравствене и социјалне заштите²³:

Врста подршке	Установа пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

Остварене услуге / подршка од стране удружења грађана, приватне установе, појединача и др.²⁴:

Врста подршке	Пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

²³Члан Комисије уписује врсту остварене подршке, у својој области.

²⁴Члан Комисије уписује врсту остварене ванинституционалне подршке у својој области.

Мишљење учесника у поступку процене о видовима подршке који су детету потребни (уписује члан Комисије):

Име и презиме и својство учесника у поступку _____

Мишљење: _____

Датум: _____ Потпис: _____

Име и презиме и својство учесника у поступку _____

Мишљење: _____

Датум: _____ Потпис: _____

Име и презиме и својство учесника у поступку _____

Мишљење: _____

Датум: _____ Потпис: _____

Мишљење о потреби за подршком и додатном подршком ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, у области²⁵:

Здравствене заштите: _____

²⁵Члан Комисије износи мишљење о потреби за подршком и додатном подршком, у својој области. Потребно је назначити што конкретније врсте потребне подршке / додатне подршке, при том првенствено имати на уму могућности из Правилника (видети члан 4. Правилника). Члан Комисије може да предложи и друге врсте подршке и додатне подршке, у складу са прописима и могућностима различитих система.

Образовања, културе, спорта и рекреације:

Социјалне заштите:

Посебне напомене члана Комисије

Место и датум:

Члан Комисије:

_____, _____ 20____. године

Координатор Комисије примио Мишљење члана Комисије

Датум: _____

Општина: _____

Седиште/адреса: _____

Потпис: _____

Анекс 3

Образац бр. 3

На основу члана 9. и 12. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр. 63/10), подносимо

МИШЉЕЊЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ

Лични подаци о детету

Име и презиме детета: _____
Датум рођења: _____ ЈМБГ: _____

Подаци о члановима Комисије

Име и презиме	Број контаката ²⁶
Председник Комисије	
Стални члан Комисије	
Стални члан Комисије	
Повремени члан Комисије	
Повремени члан Комисије	
Повремени члан Комисије	
Укупан број контаката:	

²⁶ Уписује се број контаката који је сваки члан Комисије имао са дететом, родитељем/старатељем/хранитељем – из одељка „Евиденција о раду члана Комисије током поступка процене“ у Обрасцу број 2.

Састанку присуствују

Име и презиме, родитељ детета ²⁷	
Име и презиме, старатељ детета	
Име и презиме, хранитељ детета	
Име и презиме, особа од поверења	
Име и презиме, преводица	

Опис детета и његовог функционисања (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

На основу прегледа, примењених техника, метода процене, инструмената:

На основу налаза, мишљења и извештаја стручњака и надлежних органа, установа или организација:

На основу добијених података, контакта са дететом и породицом, разговора и посматрања детета у природним животним ситуацијама, процењују се:
(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

²⁷Уписују се подаци о једном или оба родитеља детета, уколико присуствују састанку Комисије.

На основу добијених података од родитеља/старатеља/хранитеља детета, из његовог искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:

(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

На основу добијених података од особе од поверења, из њеног искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:

(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

Право на подршку у систему образовања, здравствене и социјалне заштите
(председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

Подршке које је дете остварило у систему образовања, здравствене и социјалне заштите (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

Врста подршке	Установа пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

Остварене услуге / подршка од стране удружења грађана, приватне установе, појединаца и др. (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

Врста подршке	Пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

Мишљење учесника у поступку процене о видовима подршке који су детету потребни (председник Комисије наводи мишљење свих учесника у поступку: родитеља, старатеља, хранитеља, детета, особе од поверења, вршњака и др.):

--

Интегрисана мишљења о потреби за подршком и додатном подршком ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, у области:

Здравствене заштите:

Образовања, културе, спорта и рекреације:

Социјалне заштите:

Усаглашено заједничко мишљење Комисије о потреби за подршком и додатном подршком, у области:

Здравствене заштите:

Образовања, културе, спорта и рекреације:

Социјалне заштите²⁸:

²⁸Према члану 13. став 2. Правилника: „Мишљење Комисије садржи и податке о сметњама у развоју

Индивидуални план подршке детету:

Општи циљ:			
Очекивани исход:	Задатак/активност/услуга/мера:	Одговорна особа/служба:	Временски оквир:
1)	1.1.		
	1.2.		
	1.3.		
2)	2.1.		
	2.2.		
	2.3.		
3)	3.1.		
	3.2.		
	3.3.		
4)	4.1.		
	4.2.		
	4.3.		
5)	5.1.		
	5.2.		
	5.3.		

Напомене (уписати рок за преиспитивање индивидуалног плана подршке и друге напомене важне за његову реализацију):

Потписи:

Председник Комисије:

Координатор Комисије:

Чланови Комисије:

Упознат са мишљењем Комисије и индивидуалним планом²⁹Датум:

Потпис родитеља/старатеља:

²⁹Родитељ, односно старатељ детета својим потписом потврђује да је упознат са мишљењем и индивидуалним планом, као и да му је достављен примерак мишљења и индивидуалног плана. Родитељ, односно старатељ Комисији може да изјави приговор у року од осам дана. Уколико не поднесе приговор, сматра се да је дао сагласност за спровођење индивидуалног плана подршке.

Анекс 4

СТРАТЕШКА ОПРЕДЕЉЕЊА

Права детета у међународним документима

Конвенција о правима детета

Права детета на међународном плану препозната су у бројним међународним документима од којих је најзначајнија Конвенција Уједињених нација о правима детета из 1989. године.

Конвенцијом о правима детета установљен је **каталог права деце** и уводи у међународно право признавање **аутономије личности детета**. То значи да дете улази у центар свих збивања која се њега тичу и у њима учествује **активно изражавајући своје мишљење**. Државе, односно владе, најодговорније су за остваривање права детета.

Конвенција Уједињених нација о правима детета је најзначајнији међународни уговор у области права детета. Она је обавезујући правни документ. **Република Србија је држава уговорница Конвенције о правима детета** и оба њена Протокола: Факултативног протокола о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији и Факултативног протокола о учешћу деце у оружаним сукобима. У Србији се међународни уговори непосредно примењују. **Уколико су закони којима се уређују питања у вези са остваривањем права деце неусклађени са Конвенцијом о правима детета, Конвенција се може непосредно применити.**

Основни принципи Конвенције о правима детета

Право на живот, опстанак и развој. Стране уговорнице признају да свако дете самим рођењем има право на живот и обавезују се да ће обезбедити у највећој могућој мери опстанак и развој детета.

Право на уважавање најбољег интереса детета. У свим активностима које се тичу деце, без обзира на то да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, административни органи или законодавна тела, **најбољи интереси детета биће од првенственог значаја.**

Права детета су посебна у односу на универзална права човека.

Права детета уживају самосталну заштиту.

Државе уговорнице се обавезују да детету обезбеде такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит, узимајући у обзир права и обавезе његових родитеља, законских старатеља или других појединаца који су правно одговорни за дете и у том циљу ће предузети све одговарајуће законодавне и административне мере. Државе уговорнице ће обезбедити да се институције, службе и установе одговорне за бригу или заштиту деце прилагоде стандардима које су утврдили надлежни органи, посебно у области сигурности, здравља, у погледу броја и подобности особља, као и стручног надзора.

Право на недискриминацију детета. Државе уговорнице се обавезују да ће поштовати и обезбеђивати права утврђена Конвенцијом, сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, сметње у развоју, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља. Државе уговорнице се обавезују да ће предузети све одговарајуће мере како би се обезбедила заштита детета од свих облика дискриминације или кажњавања, заснованог на статусу, активностима, израженом мишљењу или уверењу дететових родитеља, законских старатеља или чланова породице.

Право на партиципацију детета. Државе уговорнице ће обезбедити детету које је способно да формира своје мишљење, право слободног изражавања тог мишљења о свим питањима која се тичу детета, с тим што се мишљењу детета посвећује дужна пажња у складу са годинама живота и зрелошћу детета. У том циљу, детету ће посебно бити пружена могућност да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који се тичу детета, било непосредно или преко заступника или одговарајућег органа, на начин који је у складу са процесним правилима националног закона.

Конвенција Уједињених нација о правима детета:

- ✓ први пут дефинише основна права детета,
- ✓ садржи потпуни каталог права детета,
- ✓ деци свеобухватно обезбеђује грађанска, политичка, економска, социјална и културна права,
- ✓ захтева да сва права детета буду суштинска, недељива, међусобно зависна и једнака.

Конвенција Уједињених нација о правима детета захтева од сваке државе чланице да предузме све мере да заштити права детета и да сваком детету обезбеди:

- ✓ право на живот у породичној средини и право на алтернативну бригу,
- ✓ право на заштиту од злостављања и занемаривања,
- ✓ право на заштиту од мучења, окрутног поступања, кажњавања и незаконитог лишења слободе,
- ✓ право на заштиту од свих видова експлоатације.

Стандардна правила за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом

Генерална скупштина УН крајем 1993. године усвојила је **Стандардна правила за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом** (у даљем тексту: Стандардна правила). Усвајање овог акта уследило је после *Деценије Уједињених нација посвећене особама са инвалидитетом (1983 – 1992)*. Усвајањем Стандардних правила постигнут је значајан напредак у осигуравању права и унапређењу положаја особа са инвалидитетом.

Сврха Стандардних правила је да обезбеде да особе са инвалидитетом уживају иста права и обавезе као и остали чланови друштва. Према Стандардним правилима, државе треба да предузму мере за њихово спровођење, а питања инвалидитета морају да буду укључена у формулисање политике и планирање на националном нивоу. Према Стандардним правилима, државе су одговорне за стварање законске основе за мере чији је циљ постизање пуне интегрисаности и равноправности особа са инвалидитетом. Стандардна правила су отворила пут за даље унапређење положаја особа са инвалидитетом, укључујући и децу са сметњама у развоју.

Деца са сметњама у развоју и инвалидитетом

Дете са сметњама у развоју и инвалидитетом треба да ужива пун и квалитетан живот у условима који обезбеђују достојанство, унапређују самопоуздање и олакшавају његово активно учешће у животу заједнице.

Помоћ која се пружа детету са сметњама у развоју биће, увек када је то могуће, бесплатна и биће осмишљена тако да обезбеди детету делотворан приступ и стицање образовања, обуке, здравствене заштите, услуга рехабилитације, припрему за запошљавање и могућности рекреације на начин који води постизању највише могуће социјалне интеграције и индивидуалног развоја детета, укључујући и његов културни и духовни развој.

Конвенција о правима детета, члан 23

Конвенција о правима особа са инвалидитетом

Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је 13. децембра 2006. године Конвенцију о правима особа са инвалидитетом (КПОСИ). Овој Конвенцији приступила је Република Србија (2009). Конвенција промовише, штити и гарантује пуно и ефикасно уживање свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом и поштовање њиховог достојанства.

Изводи из Конвенције о правима особа са инвалидитетом

Државе стране уговорнице ће предузети све неопходне мере да се деца са сметњама у развоју и инвалидитетом обезбеди да, равноправно са другом децом, у пуној мери уживају сва људска права и основне слободе. (Члан 7)

Државе стране уговорнице ће обезбедити **да се дете не раздваја од својих родитеља против своје воље**, осим уколико надлежни органи на основу судског преиспитивања не утврде, у складу са законом и процедурама које се примењују, да је такво раздвајање неопходно у најбољем интересу детета.

Ни у ком случају се **дете неће раздвајати од родитеља на основу сметњи у развоју и инвалидитета**, било детета или једног или оба родитеља. (Члан 23)

Стратешка документа Србије

Стратегија за смањење сиромаштва (2003).

Трећи стратешки правац деловања Стратегије за смањење сиромаштва (ССС) подразумева ефикасну примену постојећих и дефинисање нових програма, мера и активности директно усмерених на најсиромашније и социјално угрожене групе и то посебно у најмање развијеним подручјима (деца, стари, особе са инвалидитетом, избеглице и интерно расељена лица, Роми, рурално сиромашно становништво и необразовани).

Стратегијама се трасирају путеви за унапређење друштвених система. Јасни стратешки правци и циљеви јесу смернице за промене закона, као и у начину функционисања јавних служби.

Тиме ће се са становишта најизраженијег сиромаштва обезбедити не само преживљавање овим групама већ и створити шанса за равноправан приступ запошљавању, здравству, образовању и комуналним услугама. Један број циљева СССР, релевантних за образовање деце, треба посебно нагласити: повећати обухват предшколским образовањем све деце, а нарочито деце из искључених група – повезивање државне, приватне, НВО иницијативе, родитеља и локалне заједнице; развијање алтернативних полудневних програма за децу од 5 до 7 година; укључити што већи број ромске деце у програме припреме за школу, тј. припремни предшколски програм; продужити обавезно образовање и обезбедити универзалну укљученост у основно образовање нарочито маргинализованих, односно искључених група; подржати учешће организација цивилног друштва у ширењу образовних могућности за Роме и децу са сметњама у развоју и инвалидитетом; спровођење реформе образовања са акцентом на што већу инклузију у редовне школе; повећати обухват деце у што ранијем периоду њиховог детињства.

Национални план акције за децу. У фебруару 2004. године Савет за права детета Владе Србије донео је „Национални план акције за децу“ (НПА), који представља стратешки документ Владе Републике Србије у коме се дефинише општа политика земље према деци до 2015. године. То је план са дефинисаним *циљевима, приоритетним мерама, активностима и програмима* које треба предузети у циљу стварања што повољнијих услова за живот деце, њихово одрастање и укључивање у друштво. Реализацијом НПА Влада Србије предузима мере како би се свој деци без изузетка обезбедила *равноправност, доступност, квалитет и ефикасност свих јавних служби за децу*, у области здравља, образовања, социјалне заштите, културе, правне и судске заштите.

Приоритети деловања ради унапређења положаја деце, дефинисани у НПА, јесу: смањење сиромаштва деце; квалитетно образовање за сву децу; боље здравље за сву децу; унапређење положаја и права деце са сметњама у развоју; заштита права деце без родитељског старања; заштита деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља; јачање капацитета земље за решавање проблема деце. Да би се на што ефикаснији и квалитетнији начин одговорило на потребе деце и реализовале активности предвиђене НПА, свака општина или град треба да уради и усвоји Локални план акције за децу, који се ослања на НПА. Неопходно је из локалног буџета издвојити финансијска средства да би се планиране активности и реализовале.

Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом. Усвојена је од стране Владе Републике Србије 2006. године. Заснована је на принципима који су у складу са НПА за децу. Стратешки циљ који овај документ поставља јесте унапређење положаја особа са инвалидитетом до позиције равноправних грађана који уживају сва права и одговорности. Промовише **социјални приступ (модел) инвалидности**, према коме се проблеми које особе са инвалидитетом имају схватају као социјално дефинисан и креиран проблем, као производ организације друштва и ставља тежиште на препреке с којима се особе са инвалидитетом суочавају у свакодневном животу. Циљ који се ближе односи на децу са сметњама у развоју је: ***Посебно оснажити породице особа са сметњама у развоју и инвалидитетом кроз систем пружања адекватне подршке одговарајућих сервиса и служби које помажу њихову интеграцију у заједницу.***

Стратегија развоја социјалне заштите. Основни циљ реформе система социјалне заштите јесте *Развијање интегралне социјалне заштите у којој социјални актери на најефикаснији начин користе постојеће и развијају нове ресурсе путем доступних, квалитетних и разноврсних услуга, ради очувања и побољшања квалитета живота рањивих и маргинализованих појединаца и група, оспособљавања за продуктиван живот у заједници и предупређења зависности од социјалних служби.*

Као посебни циљ ове стратегије дефинисано је *развијање мреже услуга у заједници за различите циљне групе, укључујући и децу са сметњама у развоју и инвалидитетом*.

Здравствена политика у заштити деце и младих. Влада Републике Србије је 2002. године усвојила *Здравствену политику* која је дефинисала циљеве развоја здравствене заштите, из којих су произашли водећи принципи реформе система здравствене заштите. Поред тога, донета су бројна стратешка документа релевантна за унапређење здравља деце и младих: (1) *Стратегија за борбу против ХИВ/АИДС-а* (2005); (2) *Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији* (2005); (3) *Стратегија контроле дувана* (2006); (4) *Стратегија развоја заштите менталног здравља* (2007); (5) *Стратегија подстицања рађања* (2008); (6) *Стратегија јавног здравља Републике Србије* (2009); (7) *Стратегија за превенцију и контролу хроничних незаразних болести Републике Србије* (2009); (8) *Стратегија за борбу против дрога у Републици Србији* (2009). Такође, донет је низ програмских докумената за спровођење политике унапређења и заштите здравља деце и младих, и то: (1) *Програм заштите становништва од заразних болести* (2002); (2) *Национални програм здравствене заштите жена, деце и омладине*; (3) *Национални програм превентивне здравствене заштите деце са психофизиолошким поремећајима и говорном патологијом* (2009); (4) *Национални програм превентивне стоматолошке здравствене заштите* (2009).

Забрана дискриминације

Пред Уставом и законом сви су једнаки.

Свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације.

Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Не сматрају се дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима.

Устав Републике Србије, члан 21

Анекс 5

СИСТЕМИ ПОДРШКЕ ДЕЦИ ИЗ ОСЕТЉИВИХ ГРУПА

Права деце у унутрашњим прописима

Породични закон је основни домаћи законски пропис који уређује скупштина у области права детета³⁰. Овај закон је тако уређен да први пут у домаће законодавство уводи појам **права детета**.

Према њему, родитељско право постоји само у мери која је потребна за заштиту личности, **права и интереса детета**.

Интегрална заштита детета обезбеђује се мултиресорским приступом и координацијом различитих актера у заједници.

Родитељско право произилази из родитељских дужности, оно је изведено из дужности родитеља према детету.

Дете има право на обезбеђење најбољих могућих животних и здравствених услова за свој правилан и потпун развој.

Свако је дужан да се руководи најбољим интересом детета у свим активностима које се тичу детета.

Држава има обавезу да поштује, штити и унапређује права детета.

Држава је дужна да детету обезбеди заштиту у породичној средини увек када је то могуће.

Деца из осетљивих група – правна регулатива

Закон о забрани дискриминације (2009). Овим законом уређује се општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације. Установљава се Повереник за заштиту равноправности, као самосталан државни орган, независан у обављању послова утврђених овим законом.

³⁰ Породични закон је објављен у „Службеном гласнику“ Републике Србије, број 18/2005. и почео је да се примењује од 1. јула 2005. године

Прописана је општа забрана дискриминације, као и посебни случајеви дискриминације. У оквиру посебних облика дискриминације прописана је забрана дискриминације деце:

„Свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.“

„Забрањено је дискриминисати дете, односно малолетника према здравственом стању, брачном, односно ванбрачном рођењу, јавно позивање на давање предности деци једног пола у односу на децу другог пола, као и прављење разлике према здравственом стању, имовном стању, професији и другим обележјима друштвеног положаја, активностима, израженом мишљењу или уверењу дететових родитеља, односно старатеља и чланова породице.“

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006) садржи норме о мерама за подстицање служби подршке за особе са инвалидитетом и мере за стварање приступачног окружења. Законом се уређује општи режим забране дискриминације по основу инвалидитета, посебни случајеви дискриминације особа са инвалидитетом, поступак заштите особа изложених дискриминацији и мере које се предузимају ради подстицања равноправности и социјалне укључености особа са инвалидитетом. Законом су забрањени посебни случајеви дискриминације, што укључује дискриминацију: пред органима јавне власти, у вези са удружењима, у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина, у вези са здравственим услугама, у вези са васпитањем и образовањем, у вези са запошљавањем и радним односом, у вези са превозом, у вези са брачним и породичним односима, удружења особа са инвалидитетом. Прописане су мере за подстицање равноправности особа са инвалидитетом, што укључује мере за: подстицање оснивања служби подршке за особе са инвалидитетом, стварање приступачног окружења, обезбеђивање равноправности пред органима јавне власти, обезбеђивање приступа информацијама, обезбеђивање равноправности у области васпитања и образовања, обезбеђивање учешћа у културном, спортском и верском животу заједнице, стварање једнаких могућности.

Образовни систем и образовање деце из осетљивих група

Закон о основама система образовања и васпитања (2009) садржи важне новине у односу на децу из осетљивих група. Прописане су мере уписа у школу, које подразумевају да свако дете, без обзира на лична својства, мора да буде укључено у образовање и обезбеђени су адекватни и континуирани видови образовне подршке, кроз индивидуализацију приступа и образовање по индивидуалном образовном плану (ИОП-у). Закон успоставља обавезу и начин формирања Стручног тима за инклузивно образовање на нивоу установе, као и тимова за пружање додатне подршке сваком конкретном детету.

Индивидуални образовни план са прилагођеним програмом спада у **основну подршку** детету, односно ученику. Поред основне подршке, може да буде обезбеђена и додатна подршка. Додатну подршку представља индивидуални образовни план са измењеним програмом (смањеним садржајем и стандардима постигнућа), за шта је потребно и мишљење Комисије.

Додатна подршка се односи на пружање услуга које ће детету обезбедити несметано обављање свакодневних животних активности које су значајне за укључивање у образовни процес, живот у заједници и успешно напредовање, за шта су неопходна додатна финансијска средства. То значи да ће бити обезбеђени начини за превазилажење физичких и друштвених препрека, које у највећој мери онемогућавају децу из осетљивих група да буду активни учесници живота заједнице.

Додатна подршка се обезбеђује детету у:

- ✓ породици,
- ✓ редовним васпитно-образовним групама (вртићима и школама),
- ✓ посебним васпитно-образовним установама (посебним предшколским
- ✓ групама или школама за образовање ученика са сметњама у развоју),
- ✓ установи социјалне заштите, и
- ✓ установи здравствене заштите.

Детету се мора обезбедити равноправни приступ образовању.

Треба обезбедити *рано укључивање у васпитно-образовне, односно образовно-васпитне установе и сагледавање потреба за додатном подршком у образовању.*

Дете има *индивидуалне потребе* за подршком у образовању.

Здравствена заштита

Постоји сет системских закона из области здравствене заштите, донетих 2005. године, који су битни за здравствену заштиту и здравствено осигурање грађана Србије. Три најважнија закона су: *Закон о здравственој заштити*, *Закон о здравственом осигурању* и *Закон о коморама здравствених радника*.

Из закона проистиче да сваки грађанин има право на здравствену заштиту, које остварује уз поштовање највиших стандарда и у складу са принципима људских права и вредности. Грађанин, у вези са здравственом заштитом, има право на физички и психички интегритет, безбедност личности, као и на уважавање моралних, културних, религијских и филозофских убеђења.

Важно је да дете буде здравствено осигурано (да има оверену здравствену књижицу) јер је то предуслов за остваривање права из здравствене заштите, као и да би родитељи остварили накнаду зараде за време привремене спречености за рад (уколико су осигураници) и накнаду путних трошкова у вези са коришћењем здравствене заштите. Правило је да су деца здравствено осигурана на основу здравственог осигурања једног од родитеља, до навршене 18. године живота, односно за студенте до краја прописаног школовања, а најкасније до навршених 26 година живота³¹.

Дете има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите. Здравствена заштита детета домаћим прописима уређена је у складу са обавезама из Конвенције о правима детета, која предвиђа обавезу да се детету призна право на највиши ниво здравствене и медицинске заштите и на рехабилитацију. Према законима у области здравља, ниједном детету не сме да буде ускраћено право на здравствену заштиту.

Права из обавезног здравственог осигурања³² јесу:

- право на здравствену заштиту,
- право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад осигураника,
- право на накнаду трошкова превоза у вези са коришћењем здравствене заштите.

Важни сегменти система здравствене заштите деце усмерени су ка развоју примарне здравствене заштите, сузбијању болести и потхрањености, као и обезбеђењу одговарајуће заштите мајке пре и после рођења детета, те развоју превентивне здравствене заштите.

³¹Члан 26. став 1. Закона о здравственом осигурању („Службени гласник“ Републике Србије бр. 107/2005, 109/2005).

³²Члан 30. Закона о здравственом осигурању.

Права на здравствену заштиту обухватају и рану рехабилитацију, односно рехабилитационе третмане на раном узрасту за децу са тешкоћама у развоју (на пример, кинезитерапију и све видове физикалне, окупационе терапије и терапије гласа и говора).

Дете са сметњама у развоју има право на потпуну и благовремену здравствену заштиту и здравствене услуге које унапређују његово здравље.

Закон о здравственој заштити садржи општи принципи правилности при пружању здравствене заштите, који се остварује забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, веро-исповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета.

Систем социјалне заштите

Социјална заштита је усмерена ка рањивим групама, укључујући и децу са сметњама у развоју која имају потребе за одређеном услугом, правом или мером заштите. Детету са сметњама у развоју могу да се пружају различите услуге у систему социјалне заштите. Нека права и услуге су у надлежности Републике и финансирају се из централног буџета, а нека су у надлежности општине, односно града. Та права и услуге се финансирају из буџета општине, односно града.

Центар за социјални рад се сматра најважнијом установом у систему социјалне заштите. Центар за социјални рад упућује кориснике ради коришћења услуга социјалне заштите, које пружају друге организације у заједници. У центру се утврђују потребе детета са сметњама у развоју за неком услугом и правом у области социјалне заштите.

Услуге могу да користе и родитељи и породица детета са сметњама у развоју. У центру се процењује која је услуга потребна и на који начин би она требало да буде пружена. Практично је немогуће коришћење било које материјалне накнаде, смештаја у установу или у хранитељску породицу, или коришћење неке услуге у заједници, без процене и учешћа центра за социјални рад. Поред тога, центар за социјални рад има значајну улогу у старатељству над децом и породично-правној заштити деце.

Стручни рад у центру обавља се методом вођења случаја. **Водитељ случаја** је стручњак у центру за социјални рад, који процењује и координира поступком процене потреба конкретног корисника, предузима мере и координира предузимање мера у заштити и подршци кориснику, користећи потенцијале центра и других служби и ресурса у локалној заједници.

Родитељ детета може да се обрати свом водитељу случаја и заједно са њим да учествује у креирању и пружању услуга које су потребне детету или породици.

Центар за социјални рад је дужан да обезбеди двадесетчетворочасовни приступ услугама неодложне интервенције. **Услуге неодложне интервенције пружа центар за социјални рад** непосредно и у сарадњи са другим службама и органима у локалној заједници. Ове услуге се пружају када је дошло до угрожавања живота, здравља и развоја корисника, ради осигурања безбедности корисника. Стручни радник центра за социјални рад мора да буде доступан у сваком тренутку ради пружања услуга хитне интервенције.

Центар за социјални рад је кључна установа за пружање социјалне, породично-правне и старатељске заштите.

Центар за социјални рад:

- ✓ обезбеђује основна права и услуге социјалне заштите за децу са сметњама у развоју;
- ✓ пружа потребне услуге и породици у којој живи дете са сметњама у развоју;
- ✓ обезбеђује потребне информације и савете, процењује потребе детета и упућује у другу службу,
- ✓ сарађује са судом ради заштите права детета, врши старатељску заштиту детета и надзор над вршењем родитељског права.

Водитељ случаја је особа задужена за конкретног корисника током пружања услуге социјалне заштите.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

376.1-053.2/.6-056.26/.36(497.11)(035)
364.2-053.2/.6-056.26/.36(497.11)(035)

ПРИРУЧНИК за рад интересорне Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику / Владан Јовановић ... [и др.]. - Београд: Министарство просвете Републике Србије, 2010 (Београд: Colorgrafx). - 56 стр. : обрасци ; 24 cm

На врху насл. стр.: Министарство просвете,
Министарство рада и социјалне политике,
Министарство здравља. - Тираж 5.000. -
Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7452-040-6

1. Јовановић, Владан, 1966- [аутор]
а) Деца са посебним потребама - Образовање
- Инклузивни метод - Србија - Приручници
б) Деца са посебним потребама - Заштита -
Србија - Приручници
COBISS.SR-ID 181230348